

Вакцинація від COVID-19: соціальні та правові проблеми

У монографії досліджуються актуальні проблеми, пов'язані з вакцинацією в умовах пандемії COVID-19. Колективом авторів проаналізовано особливості правового регулювання вакцинації від COVID-19, проблеми обмеження прав людини під час вакцинації і забезпечення балансу між публічними інтересами та автономією особистості, проблеми, що виникають у зв'язку з вакцинацією в окремих сферах суспільного життя. Монографія має на меті розробити цілісну концепцію вирішення численних правових проблем, що виникли у зв'язку з вакцинацією в умовах пандемії COVID-19.

Монографія розрахована як на наукових та науково-педагогічних працівників, так і на практикуючих правознавців, а також буде корисна кожному, хто стикнувся з проблемами вакцинації в умовах пандемії COVID-19.

ЗМІСТ

ІНТРОДУКЦІЯ ВАКЦИНАЦІЯ ПРОТИ ПАНДЕМІЇ: «ПРАВО ЖИТИ І ПРАВО ПОМИРАТИ»	7
РОЗДІЛ I ПОНЯТТЯ ВАКЦИНАЦІЇ ТА ЇЇ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ	15
РОЗДІЛ II СУПЕРЕЧНОСТІ МІЖ СУСПІЛЬНИМ ЗДОРОВ'ЯМ ТА АВТОНОМІЄЮ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВАКЦИНАЦІЇ ПРОТИ COVID-19	45
РОЗДІЛ III ВАКЦИНАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ: ПРАВО, ОБОВ'ЯЗОК ГРОМАДЯН ЧИ ДЕРЖАВНИЙ ПРИМУС?	60
РОЗДІЛ IV СВОБОДА СОВІСТІ ТА ВАКЦИНАЦІЯ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19	93
РОЗДІЛ V ЮРИДИЧНІ ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19 (РЕЛІГІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)	128
РОЗДІЛ VI ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРИВАТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ І ПОШИРЕННЮ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ ЛЮДИНИ, ЛОКАЛІЗАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЇ ЇХ СПАЛАХІВ ТА ЕПІДЕМІЙ	145
РОЗДІЛ VII ВАКЦИНАЦІЯ І ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ	182

РОЗДІЛ VIII	
ВАКЦИНАЦІЯ І ПРОБЛЕМА	
ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ	226
РОЗДІЛ IX	
ПРАВОМІРНІСТЬ ОБМЕЖЕННЯ	
СІМЕЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВАКЦИНАЦІЇ	
У «КОВІДНИЙ» ПЕРІОД	244
РОЗДІЛ X	
ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ	
В УМОВАХ ВАКЦИНАЦІЇ ВІД COVID-19	258
РОЗДІЛ XI	
СПОРТ І ВАКЦИНАЦІЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ	282
РОЗДІЛ XII	
ВАКЦИНАЦІЯ ЯК ЗАСІБ	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЧНОГО НАВЧАННЯ	294
РОЗДІЛ XIII	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ	
ДИТЯЧОЇ ВАКЦИНАЦІЇ ВІД КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ	
COVID-19	308
РОЗДІЛ XIV	
СТРАХУВАННЯ ВІД НАСЛІДКІВ ВАКЦИНАЦІЇ	339
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	348

ІНТРОДУКЦІЯ ВАКЦИНАЦІЯ ПРОТИ ПАНДЕМІЇ: «ПРАВО ЖИТИ І ПРАВО ПОМИРАТИ»

Пандемія COVID-19 триває вже два роки.

Однак сподівання, що вона завершиться найближчим часом, стають досить примарними, оскільки з'являються все нові штами коронавірусу, подолання яких вимагає від людства все дужчих зусиль. На думку голови МОЗ Німеччини Карла Лаутербаха, людству не вдасться перемогти коронавірус у доступному для огляду майбутньому – чотири роки. «Потрібно бути реалістами», – заявив міністр, зазначивши, що захворювання регулярно мутує й нові варіанти часто фіксують у людей з імунодефіцитом, аутоімунними захворюваннями або ж онкологією.

Як відомо, новий голова МОЗ Німеччини – прихильник обов'язкової вакцинації. За його словами, за чіткої кампанії щеплення нові варіанти коронавірусу не загрожуватимуть людству. Водночас вакцинація перешкоджатиме подальшому поширенню вірусу¹.

Отже, у ситуації, що склалася, вакцинація – це фактично єдиний реальний засіб протистояння суспільства/держави загрозам пандемії COVID-19.

¹ Пишкін С. Будемо реалістами: у МОЗ Німеччини розповіли, чому COVID неможливо перемогти в найближчі роки. 11.02.2021 р. *РБК-Україна* : вебсайт. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/budem-realistami-minzdrave-germanii-rasskazali-1639244932.html>

Вдавшись до цього засобу, в Україні у лютому 2021 року почали кампанію вакцинації і до листопада цього року провели 18 279 337 щеплень.

При цьому одну дозу вакцини на той час отримали 10,6 мільйона осіб, повністю імунізовані та отримали дві дози – майже 7,6 мільйона. Так, лише за добу, 2 листопада 2021 року, в Україні отримали першу дозу 229 100 охочих, другу дозу – 81 339 людей, повідомили у МОЗ України. Наразі на території України будь-яка особа може пройти процедуру вакцинації та мінімізувати ризики можливого захворювання на COVID-19. Позицію необхідності вакцинації підтримує уряд, вводячи низку преференцій для вакцинованих осіб.

Як наголошують у МОЗ України, 93,2% госпіталізованих на жовтень 2021 року не мали жодної дози вакцини від COVID-19. За весь період пандемії в Україні захворіло близько трьох мільйонів осіб, померли 69 447 осіб².

Вакцинація від коронавірусу в Україні пришвидшилася у листопаді 2021 року на тлі нового спалаху хвороби. Усі вакцини від коронавірусу, схвалені ВООЗ, захищають від ускладнень та смерті, але вакциновані люди все одно можуть захворіти.

Станом на 28 жовтня в Україні на коронавірус захворіли 26 тис. 870 людей. З них 24 тис. 925 не мали жодної дози вакцини – це 92,8% хворих, пише «BBC-Україна».

Схожа тенденція спостерігається, якщо взяти довший період для аналізу. З 1 червня по 28 жовтня в Україні захворіли 670 тис. людей. З них майже 638 тис. або 94,6 % не отримали жодної дози вакцини.

За ці 5 місяців захворіли 32 тис. щеплених людей. Водночас дані про госпіталізації свідчать, що більшість із цих пацієнтів

² COVID-19: в Україні зробили понад 18 мільйонів щеплень – МОЗ. *DW.com* : вебсайт. URL: <https://www.dw.com/uk/borotba-z-covid-19-v-ukraini-zrobyly-ponad-18-millioniv-shcheplen/a-59704514>

хворіли в легкій формі і до лікарні не потрапили. За даними МОЗ, понад 95 % людей у ковідних відділеннях не вакцинувалися від COVID-19.

До цього варто додати, що аналогічна тенденція існує і в інших країнах. Так, американські вчені, аналізуючи частоту виявлення COVID-19 у групи госпіталізованих пацієнтів із дев'яти штатів, з'ясували, що ті, хто не перехворів, але був щеплений, госпіталізувалися рідше за тих, хто перехворів, але не був вакцинований (джерело «ВВС-Україна»)³.

Зв'язок між негативним ставленням населення до вакцинації і кількістю захворювань та смертей від коронавірусу в державі чітко прослідковується на прикладі Латвії, котра в жовтні 2021 року досягла найвищого рівня смертності пацієнтів з діагнозом COVID-19 серед країн Євросоюзу та Європейської економічної зони (ЄЕЗ), випередивши Румунію і Болгарію.

Як повідомляє агентство ЛЕТА, з 18 по 31 жовтня в Латвії рівень смертності пацієнтів з діагностованим COVID-19 досяг 244,8 випадку на мільйон жителів.

За Латвією слідує Болгарія з 242,7 і Румунія з 230,3 смерті на мільйон населення за попередні два тижні.

При цьому середній рівень смертності від COVID-19 в ЄС і ЄЕЗ за цей період склав 27,2 випадку на мільйон населення⁴.

Характеризуючи ступінь небезпеки, міністр охорони здоров'я Німеччини Єнс Шпан у зверненні до невакцинованих німців під час пресконференції 22 листопада 2021 року щодо вакцинації проти COVID-19 заявив, що «до кінця зими кожен з нас

³ Скільки вакцинованих українців захворіли на коронавірус – дані МОЗ. *Ракурс* : вебсайт. URL: https://racurs.ua/ua/n162446-skilky-vakcynovanyh-ukrayinciv-zahvorily-na-koronavirus-dani-moz.html?utm_medium=referral&utm_source=idealmedia&utm_campaign=racurs.ua&utm_term=1296581&utm_content=9743555

⁴ У Латвії зафіксовано найвищий рівень смертності від COVID-19 в Євро-союзі. УНІАН. *Інформаційне агентство* : вебсайт. URL: <https://www.unian.ua/health/worldnews/u-latviji-zafiksovano-nayvishchiy-riven-smertnosti-vid-covid-19-v-yevrosoyuzi-ostanni-novini-11601376.html>

або щепиться, або перехворіє, або помре». Міністр попередив, що новий «Дельта» – варіант дуже заразний, тому німецьке МОЗ наполегливо рекомендує вакцинацію⁵.

Варто підкреслити, що деякі країни⁶ вже зараз (і так само Всесвітня організація охорони здоров'я – ВООЗ) займають ще більш радикальну позицію, вважаючи, що необхідна повна вакцинація населення, яка має бути обов'язковою⁷.

Наявність супротиву (з ознаками інформаційної війни) цьому прагматичному підходу зумовлює необхідність вирішення низки соціальних та правових проблем.

Зауважимо ту обставину, що внаслідок суперечливого ставлення населення України до вакцинації вона виявилася фактично розділеною ментально навпіл: за результатами опитувань, майже 50% респондентів не зробили і не збираються робити щеплення від COVID-19⁸.

Тут варто згадати, що спроби держави приборкати пандемію через обмеження контактів хворих та потенційно хворих шляхом встановлення карантину ще у 2020 році викликали серйозне невдоволення населення. При цьому, якщо правознавці та інші

⁵ «Кожен з нас або щепиться, або перехворіє, або помре»: очільник МОЗ Німеччини виступив з попередженням. *TCH* : вебсайт. URL: <https://tsn.ua/svit/kozhen-z-nas-abo-schepitsya-abo-perehvoriiye-abo-pomre-ochilnik-moz-vistupiv-z-poperedzhennyam-dlyanimciv-1915444.html> (першоджерело : Germans Will Be 'Vaccinated, Recovered or Dead' by End of Winter, Health Minister Says (vice.com))

⁶ Семенюк М. Австрія перша в Європі заявила про введення обов'язкової вакцинації від COVID-19 для всього населення. *OBOZREVATEL* : вебсайт. URL: https://covid.obozrevatel.com/ukr/avstriya-persha-v-evropi-zayavila-pro-vvedennya-obovyazko-voi-vaktsinatsii-vid-covid-19-dlya-vsogo-naselennya.htm?_gl=1*1am6g1k*_ga*NDawMTI3NzkzLjE1Mzc4OTc1MDQ*_ga_JBX3X27G7H*MTYzNzZmZmM0My4zMDYuMS4xNjM3MzQwMTcxLjA.&_ga=2.109603461.1221574746.1637232981-400127793.1537897504

⁷ Вакцинація проти COVID-19 може стати примусовою: у ВООЗ надали рекомендації. Дата публікації 17:29, 24.11.21. URL: <https://tsn.ua/svit/vakcinaciya-proti-covid-19-mozhe-stati-primusovoju-u-vooz-nadali-rekomendacijyi-1917154.html>

⁸ Не будуть вакцинуватися від ковіду 43% українців, а 57% не бояться захворіти. Опитування. *BBC News|Україна* : вебсайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59130938>

фахівці у галузі прав людини обговорювали можливість, умови та порядок встановлення карантинних обмежень⁹, то суттєва частина населення просто ігнорувала останні, чому значною мірою сприяла непослідовна політика держави та поведінка її функціонерів при встановленні карантину та забезпеченні контролю за його дотриманням.

Оскільки захворюваність на коронавірус після першої та другої його хвиль, а також завдяки створенню кількох видів вакцини та проведенню добровільної вакцинації проти COVID-19 на початку 2021 року помітно знизилась, питання обмеження прав з метою зменшення кількості контактів здорових з хворими ніби втратило свою гостроту. На цьому тлі вакцинація від COVID-19 проводилася добровільно, а в багатьох країнах (зокрема й в Україні) ще й повільно.

Тому не стало дивиною те, що третя хвиля коронавірусу, супроводжувана появою нового штаму «Дельта», а вірогідна четверта – штаму «Омікрон», фактично заскочила спільноту (та й державні інституції) багатьох країн зненацька.

Така неготовність до посилення безпеки автоматично спрямувала уряди багатьох держав знов-таки до використання вирішення проблем, пов'язаних з подоланням пандемії, випробуваних раніше публічно-правових засобів.

Але при цьому поза увагою урядовців був залишений досвід негативного ставлення населення до запровадження обмежень, застосування державного примусу, каральних санкцій тощо.

⁹ Не будуть вакцинуватися від ковіду 43% українців, а 57% не бояться захворіти. Опитування. *BBC News|Україна* : вебсайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59130938>

Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту : монографія / за ред. Харитонова Є.О., Харитонові О.І., Некіт К.Г. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 404 с.; Приватні та публічні інтереси в умовах пандемії COVID-19: колізії та правові шляхи вирішення : монографія / Харитонов Є.О., Харитонова О.І., Булеца С.Б.; за ред. д. юрид. н., проф. Є.О. Харитонова, д. юрид. н., проф. О.І. Харитонові, к. юрид. н., доц. К.Г. Некіт. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 316 с.

Так само, як забулося і протистояння влади і певної частини населення при вирішенні колізії публічних інтересів.

Однак досить успішне протистояння владі та фактична неспроможність її фігурантів долати опір обмежувальним заходам осіб, залучених до «стосунків навколо пандемії», не було забуте їхніми опонентами, що сприяло створенню такого собі «квазігромадського» руху антивакцинаторів.

Проведення масової вакцинації населення з метою запобігання захворювання на коронавірус COVID-19 зіткнулося з опором значної частини населення у багатьох країнах. Так, грецькі медики вийшли на протест проти обов'язкової вакцинації проти коронавірусу для їхньої професії. Це сталося після того, як уряд запровадив додаткові обмеження для нещеплених греків на тлі різкого зростання інфекцій, госпіталізацій та смертей.

Кампанія із щеплення від коронавірусу в Німеччині також пробуксовує, а частка нещеплених зменшується дуже повільно. Вочевидь, багато хто не наважується вакцинуватися через те, що допущені в ЄС вакцини (мРНК-вакцини BioNTech/Pfizer та Moderna й векторні вакцини AstraZeneca та Johnson&Johnson) ґрунтуються на досить нових технологіях¹⁰.

Схоже, що пов'язані із цим події знаменували собою перехід до нового етапу протистояння влади та громадян у питаннях вирішення проблем, створених поширенням коронавірусу. Якщо протести проти карантинних обмежень зовні здебільшого мали характер висловлювань окремих осіб з декларуванням ними (та іноді фахівцями) необхідності дотримування та захисту прав людини на вільне пересування тощо, то антивакцинатори досить швидко створили (чи то «на допомогу і для керівництва антивакцинаторами» були створені) групи на кшталт «terra free»,

¹⁰ Завгородня І., Фройнд А. «За традиційним рецептом»: чим COVID-вакцина Novavax відрізняється від конкурентів. *DW.com* : вебсайт. URL: <https://www.dw.com/uk/vakstyna-proty-koronavirusu-vid-novavax-vyishla-na-finishnu-priamu-v-yes/a-59881903?maca=ukr-Facebook-dw>

непогано забезпечені матеріально, проводять, хоча й не багатолюдні, але амбітні акції і закликають перейти до вуличних протестів на підставі демагогічних заяв про необхідність відстоювання прав людини.

Такі групи діють не лише в одній країні. Наприклад, згадувана «terra free» провела акції протесту за одною схемою і з однаковими гаслами у жовтні в Молдові, у листопаді – в Україні¹¹. І якщо країни Заходу загалом більш чи менш успішно долають опір антивакцинаторів, то у Східній Європі цей рух завдає набагато більше клопоту¹².

Як зазначають журналісти, «у принципі – меседж в усіх акціях проти вакцинації, які організують в Україні, один: там і про всевітню змову щодо коронавірусу, і про недосконалі вакцини, і обурення карантинними обмеженнями, які нібито порушують всі можливі й неможливі закони і норми Конституції. Так принаймні заявляли на найбільш людному мітингу на площі Конституції у столиці. І з цими пікетниками були солідарні навіть деякі колишні та чинні нардепи»¹³.

Набагато активнішими стали антивакцинатори не тільки в соціальних мережах та вуличних виступах, але також і у зверненні з позовами щодо «примусової» вакцинації, обмежень, які застосовуються до тих, хто не вакцинувався, тощо¹⁴. Варто зауважити, що недоброзичливці України, докладаючи рук до створення

¹¹ У плакатів антивакцинаторів в Україні та Молдові виявився однаковий дизайн. *НВ* : вебсайт. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/antivakcinatori-v-ukrajini-ta-moldovi-vikoristovували-plakati-z-odnakovim-dizaynom-50193808.html>

¹² Карпа Д. Щеплення від розпропаганди: як країни ЄС долають спротив антивакцинаторів. *Європейська правда* : вебсайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/11/5/7129907/>

¹³ Орляк А. Без змови не обійшлося: хто організовує мітинги антивакцинаторів та до чого тут містичний 25-й кадр. *ТСН* : вебсайт. URL: <https://tsn.ua/exclusive/bez-zmovi-ne-obiyshlosya-hto-organizovuye-mitingi-antivakcinatoriv-ta-do-chogo-tut-mistichniy-25-y-kadr-1904005.html>

¹⁴ Примусову вакцинацію оскаржили до суду: ОАСК призначив засідання. *Закон і Бізнес* : вебсайт. URL: <https://zib.com.ua/ua/149552.html>

безладу у цій сфері, пророкують через своїх ботів параліч судової системи України, оскільки суди нібито будуть завалені позовами з оскарженнями примусової вакцинації (Звіт Центру протидії дезінформації Ради національної безпеки і оборони України від 27 жовтня 2021 року про результати аналізу інформаційного поля Telegram-каналів України).

Зазначені та інші соціальні й правові проблеми, пов'язані з проведенням вакцинації від COVID-19, потребують аналізу з метою формування пропозицій щодо можливих шляхів та способів їх вирішення.

Власне, саме такі завдання вирішував авторський колектив цієї монографії, який доклав чимало зусиль для того, щоб встигнути за стрімким розвитком подій у зв'язку і навколо вакцинації від коронавірусу.

Наостанок необхідно зауважити, що це вже третя монографія, присвячена правовим проблемам COVID-19, яка виходить друком у видавництві «Гельветика». За це автори йому, так само як рецензентам монографії та всім, хто сприяв тому, щоб вона побачила світ, дуже вдячні і висловлюють свою щирю повагу.

[Перейти на сайт](#) →